

Usporedba feudalne Europe i srednjovjekovnog Japana

Šimić, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:929497>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij povijest – engleski jezik i književnost

Hrvoje Šimić

Usporedba feudalne Europe i srednjovjekovnog Japana

Diplomski rad

Mentor: doc dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2019.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Diplomski studij povijest – engleski jezik i književnost

Hrvoje Šimić

Usporedba feudalne Europe i srednjovjekovnog Japana

Diplomski rad

Humanističke znanosti, Povijest, Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2019.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum

Stavroje Ginić 0269045802
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Rad uspoređuje feudalnu Europu i srednjovjekovni Japan kroz dvije cjeline koje donose opći pregled stanja u feudalnoj Europi i stanje u srednjovjekovnom Japanu, a zatim uvid u društvene odnose feudalne Europe i srednjovjekovnog Japana.

Prve dvije cjeline govore o geografskim obilježjima Europe i Japana kako bi se bolje razumjelo određene aspekte rada i onodobnog života te o općem stanju u Europi i Japanu u razdoblju od 8. stoljeća kada u Europi započinje ono što možemo gledati kao feudalni sustav, do 16. stoljeća, odnosno kada po mnogim povjesničarima završava europski srednji vijek i feudalizam u klasičnom obliku. Europski aspekt poglavlja donosi kratki osvrt na razdoblje nakon konačnog pada Zapadnog Rimskog Carstva u 5. stoljeću i nastanak Franačke države, odnosno početak feudalnih odnosa u Europi. Japanski srednji vijek počinje u kasnom 12. stoljeću i završava početkom 17. stoljeća, ali zbog komparativne metode obrađen je period od 12. do 16. stoljeća, odnosno Kamakura i Muromachi ere. Japanski aspekt cjeline bavi se općim pregledom situacije u tom periodu.

Druge dvije cjeline donose pregled društveno-političkih odnosa u spomenutim vremenskim razdobljima. U oba slučaja korištena je piramidalna struktura društva kako bi se dočarala hijerarhija i odnosi u društvu. U slučaju Europe obrađen je i religijski aspekt, dok je u slučaju Japana religijski aspekt spomenut u kontekstu drugih dijelova piramide zbog drugačije društvene strukture.

Zaključak rada donosi konačnu misao o radu i sintezu sličnosti između dva sustava. Nakon zaključka slijedi popis literature i priloga.

Ključne riječi: feudalna Europa, srednjovjekovni Japan, opće stanje, društveno uređenje

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Opći pregled feudalne Europe i Japana.....	6
<i>a) Europa u feudalizmu</i>	<i>6</i>
<i>b) Japan u feudalizmu.....</i>	<i>12</i>
3. Društvo.....	18
<i>a) Europska društva.....</i>	<i>18</i>
<i>b) Japansko društvo.....</i>	<i>27</i>
4. Zaključak.....	33
5. Literatura	36
6. Popis priloga.....	37

1. Uvod

Ovaj rad ima za zadaću donijeti pregled sličnosti i razlika između feudalne Europe i srednjovjekovnog Japana te pojasniti čitatelju ovaj pomalo zanemareni aspekt srednjovjekovnog svijeta – zemlju izlazećeg Sunca. Komparativnim pristupom će se obaviti pregled sličnosti i razlika, pokušati dokučiti uzroke i procese koji su oblikovali oba društva te pronaći zajedničke elemente u razdoblju od 8. do 16. stoljeća. Na prvi spomen feudalizma vjerojatno svima pada na um europski tip feudalizma i srednjovjekovna Europa sa kmetovima koji obrađuju zemlju, kraljem koji vodi visoku politiku, vitezovi u oklopima, crkve i samostani te netaknuta priroda. Takve asocijacije proizlaze iz eurocentričnog gledišta koje je zanemarivalo ostale civilizacije koje su neovisno o Europi postojale u srednjem vijeku. Nameće se pitanje koliko je opravdano feudalizmom zvati te druge sustave koji imaju određene sličnosti s europskim feudalizmom. Na primjer, teško da će netko uspjeti naći velike sličnosti između npr. Europe i Afrike ili centralne Amerike u razdoblju europskog srednjeg vijeka i sa sigurnošću moći potvrditi da je feudalizam postojao u Africi ili civilizacijama centrale Amerike. S druge strane, na Dalekom Istoku postojao je sustav upravljanja zemljom i društvom koji je bio relativno sličan europskom feudalizmu. Taj sustav, odnosno njegova japanska verzija, tema je ovog rada. Na osnovu literature koja je pretežito eurocentrična, ali i dio literature koji je nastao pod utjecajem japanskih povjesničara i istraživača čija metodologija i terminologija nije u potpunosti jednaka europskoj, bit će napravljen pregled sličnosti i razlika između dva sustava.

2. Opći pregled feudalne Europe i Japana

a) Europa u feudalizmu

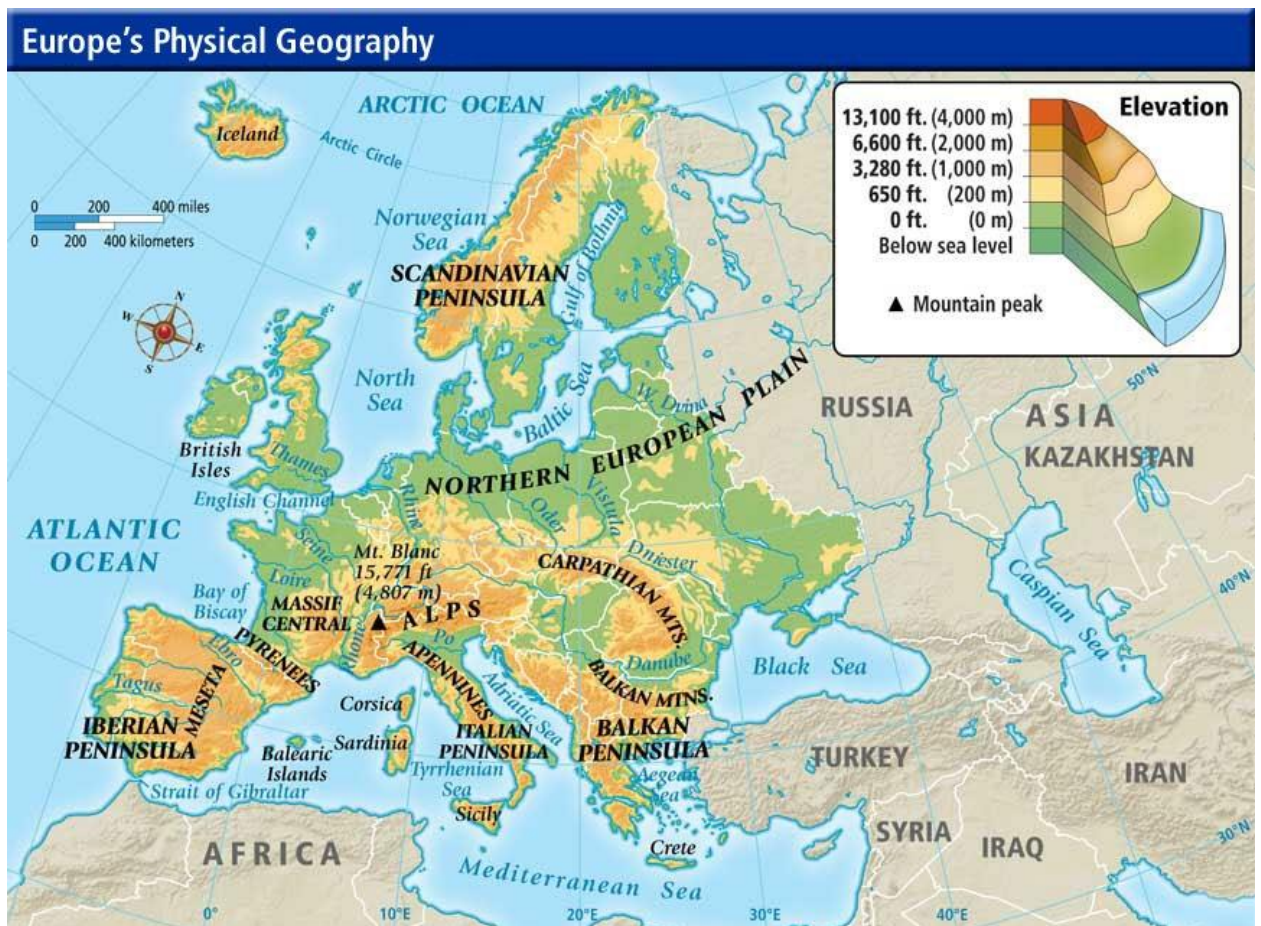
Jedan od ključnih faktora za razvoj i usmjeravanje razvoja nekog društva je geografski položaj. Europa, u ovom kontekstu gledana kao kontinent, je oduvijek bila smatrana „posebnim“ kontinentom iako je dio ogromne euroazijske kopnene mase. Prostorom Europe smatra se područje od Atlantskog oceana na zapadu, gorja Ural na istoku, Skandinavije na sjeveru (s Britanskim otočjem, Finskom i Islandom) te obala Sredozemnog i Crnog mora na jugu, odnosno jugoistoku.¹

¹ Hrvatska enciklopedija; *Europa*; <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18646> (5.5.2019.)

Kulturološki gledano, Europom se smatra područje koje su za Antike nastanjivali Grci i Rimljani. Naravno, to nisu jedine podjele. Europu se može promatrati i kroz druge aspekte: vjerski (latinsko kršćanstvo), područja koja nisu bila pod Osmanskom vlašću, područja koja su bila zapadno od takozvane *Željezne zavjese*, područja nastanjena pretežito germanskim skupinama naroda te romanskim skupinama naroda osim Rumunja. Naravno, potonje podjele imaju korijenje u kompleksnim političkim i ideološkim pojavama koje su se događale kroz povijest kontinenta Europe. Ta kulturološka obilježja, odnosno pripadnost kršćanskoj tradiciji, obilježila su i oblikovala Europu kakvu danas znamo a imala su i vrlo važnu ulogu u srednjem vijeku, odnosno razdoblju na koje se ovaj rad fokusira.

Geografski gledano, Europa je područje pogodno za život zbog svoje geografske raznolikosti, umjerene klime i prirodnih bogatstava. Sjever kontinenta je izrazito planinski. Uz sjever, i jug kontinenta također ima izražene planinske predjele među kojima dominiraju Apenini i Pirineji te jugoistok kontinenta; od Dalmacije u Hrvatskoj, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Albanije, Kosova, Makedonije, Srbije i Bugarske i Grčke sve do Alpa u središnjoj Europi. Nizinski predjeli zauzimaju cijeli istok kontinenta, Panonsku nizinu te sjeverni dio zapadne i centralne Europe. Većina kontinenta bogata je životinjskim i biljnim vrstama, jako velik dio kontinenta pokrivaju širokolisne i mješovite šume, dok na sjeveru prevladavaju tundre i tajga. Važno je napomenuti i kako postoji mnogo rijeka i izvora pitke vode koji su doprinijeli razvoju i očuvanju civilizacije i društva.² Europa se, unatoč mnogim razlikama između svog stanovništva i reljefa, u srednjem vijeku može gledati kao jedna homogena cjelina kojoj su zajedničke točke antička ostavština, pripadnost zapadnoj/latinskoj/Katoličkoj Crkvi te feudalni sustav.

² Hrvatska enciklopedija; *Europa*; <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18646> (5.5.2019.)

Prilog 1: Geografska obilježja Europe (izvor: <http://filmler.us/european-physical-map/european-physical-map-europe-physical-and-political-features-lessons-tes-teach-865-x-640-with-pixels>)

Feudalizam je, kao pojava, životni stil i svjetonazor, bio glavno obilježje europskog srednjeg vijeka. Vremenski ga je teško odrediti; početke feudalizma nalazimo u Franačkoj u 8. stoljeću,³ što je opće prihvaćena činjenica među povjesničarima, ali oko kraja feudalizma još uvijek postoje sporovi. Ovisno o gledištu ili pripadnosti raznim školama i pravcima, kraj feudalizma može se označiti na više načina: otkrićem Novog svijeta krajem 15. stoljeća, razvojem (proto)kapitalizma u ranom novom vijeku, razvojem građanstva i nacionalnih država, Francuskom revolucijom iz 1789., revolucionarnim događajima 1848. godine koji su ostali upamćeni kao *Proljeće naroda* kada je, između ostalog, i u Hrvatskoj ukinuto kmetstvo, a neki čak smatraju kako je feudalizam prestao tek u 20. stoljeću, odnosno revolucijom u Rusiji 1917. godine i uspostavom boljševičke tj. sovjetske ere čije su ideje i svjetonazor zamijenile omraženu carsku eru. No, za potrebe ovog rada i usporedbu s Japanom u srednjem vijeku, kao kraj feudalizma bit će određeno

³ Ivo Goldstein i Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb 2006.), 152

16. stoljeće. U svojoj suštini, feudalizam je bio kompleksni društveni sustav zasnovan na određenim pravima i obvezama u svezi obrade zemlje. Naziv proizlazi iz latinske riječi *feudum* koja je označavala leno ili feud, odnosno posebnu vrstu čestice zemlje koja je davana vazalima u zamjenu za vojnu službu.⁴

Feudalna Europa nastala je na ostavštini i ruševinama Rimskog Carstva. U nemirnom i nesigurnom razdoblju nakon konačne propasti Carstva u drugoj polovici 5. stoljeća došlo je do mnogih promjena koje su se urezale u kolektivnu svijest Europljana. Prvenstveno, dolazi do promjene uvjetno rečeno „*narodne*“ strukture u Europi, odnosno dolazi do povećanja broja plemena koja naseljavaju bivše rimske provincije i osnivaju svoje države. Sve je učestalija i intenzivnija migracija naroda koje su Rimljani pogrdno nazivali barbarima prema područjima bivšeg Zapadnog Carstva koja su ti barbari, u rimskim očima niži razred ljudi koji nije spoznao civilizacijska dostignuća Rima, zauzimali i postepeno pretvarali u zametke budućih kraljevstava, carstava, i država. Zatim, dolazi do tehnološke degradacije napuštanjem rimske ostavštine poput vodovoda i navodnjavanja. Rimske građevine u očima ljudi koji su živjeli u tranzicijskom periodu iz antike u srednji vijek nisu bile ništa drugo doli materijal za kuće i utvrđivanje.⁵ Tako je, okrutnom igrom sudbine, nekadašnji simbol moći i grandioznosti koji je ulijevao strahopoštovanje i osjećaj moći postao reciklirani materijal iskorišten za ogradu, kuću ili nekakvu nastambu za životinje. Bio je to, barem u materijalnom smislu, konačni rez koji je prekinuo veze Rima i čovjeka. Takvo stanje u Europi ispreplelo se s naporima careva Istočnog Rimskog Carstva da osiguraju prevlast na područjima bivšeg Zapadnog Carstva, ali samo na kraće vrijeme. Uspjeli su u određenoj mjeri zadržati dobar dio jugoistočne Europe te gradove na istočnoj jadranskoj obali. Najveći uspjeh u smirivanju tog nemirnog razdoblja ostvarilo je zapravo kršćanstvo, jedina kontinuirana ostavština Rima koja je postepeno zamjenjivala poganske običaje i vjerovanja naroda koji su Rim na koncu i srušili te je tako stvorena homogena slika Europe pod okriljem kršćanstva. Time je stvoren preduvjet za nastanak srednjovjekovne Europe kakvu poznajemo. Na primjeru Franačke, države koja je Europi dala feudalizam i koja se uzima kao referentna točka za mnoge aspekte feudalizma i srednjovjekovlja, možemo vidjeti koliko su takozvani barbari bili daleko od pogrdne slike koju su nam Rimljani ostavili o njima. Godine 486., mladi franački kralj Klodvig poražava preostale rimske trupe na području nekadašnje provincije Galije i tu uz pomoć vojske organizira kraljevstvo. Uvidjevši kako može iskoristiti nekadašnji sjaj i slavu Rima te se izdići iznad plemenskog uređenja, odlučuje se na potez koji će mu pomoći u širenju i održavanju

⁴ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 151

⁵ Jacques Le Goff, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada* (Zagreb 1998.), 54

kraljevstva – prelazi na kršćanstvo i postaje uzor ostalim Germanima. Tom prilikom, Avit, biskup od Viennea čestitao je Klodvigu i izrazio povjerenje svih biskupa Galije: „*Postoji samo jedna stvar za koju bismo željeli da se ojača, budući da će Bog preko vas sve vaše ljude učiniti svojim, ponudite i drugim narodima, koji u svojem prirodnom neznanju nisu još iskvareni klicama opakih nauka, sjeme vjere iz dobrog blaga vašeg srca*“.⁶ Bio je to događaj od velike važnosti za mir u onodobnoj Europi, posebice među germanskim plemenima, a Klodvig je pridonio svom ugledu dobivši od bizantskog cara Anastazija razna priznanja.⁷ Premda je Zapadno Rimsko Carstvo prestalo postojati u administrativnom i političkom smislu, ostavilo je Europi u nasljeđe književnost, filozofiju, arhitekturu, općenito umjetnost i civilizacijske spoznaje, ali ti aspekti bili su zanemareni u nemirnom razdoblju neposredno nakon pada Carstva. S druge strane, Bizantinci su sebe nazivali Rimljanima i dobiti priznanje od Rima, ili barem njegovog nasljednika, u germanskom svijetu imalo je velik odjek i utjecaj na status vladara u cijeloj Europi. Oponašajući rimski ustroj vlasti, Klodvig stvara *rimsko-barbarsku državu*⁸ koja će izrasti u Franačku te uz Bizantsko Carstvo, biti jedina velika sila u Europi u razdoblju dok se feudalizam i društvo ne razviju u potpunosti, odnosno do 11. stoljeća.

Oko 1000. godine u Europi se događa općenito poboljšanje životnih uvjeta.⁹ Prije svega, prestaju prodori neeuropskih naroda prema zapadu kontinenta. Normani su se već smjestili u Normandiji, Mađari prihvaćaju sjedilački i europski način života, a islam je zaustavljen i zadržan na području Iberije. Još za doba Karla velikog počinje ekonomski uzlet koji će kulminirati na prijelazu milenija. Taj polet odrazio se i na feudalni sustav. Kako su se krčile šume došlo je do pojave nove obradive zemlje što je otvorilo prostor za preraspodjelu *mansi*, odnosno čestica dovoljnih za uzdržavanje jedne obitelji.¹⁰ Počinju se graditi vodenice i vjetrenjače čime se smanjuje pritisak na težak fizički rad seljaka i marve koja je preko zime postajala kržljava.¹¹ Klimatske prilike, koje su dobrim dijelom ubrzale raspad Zapadnog Rimskog Carstva, počele su se smirivati i ići na korist poljoprivrednicima a samim time i cjelokupnoj populaciji onodobne Europe. Dolazi do porasta broja stanovnika, a time i do povećanja gustoće naseljenosti na određenim predjelima što je značilo brže iscrpljivanje zemlje kao temeljnog resursa, ali i prirode

⁶ Skupina autora, *Povijest 5: Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 362-363

⁷ Isto, 362

⁸ Isto, 300

⁹ Skupina autora, *Povijest 6: Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb 2007.), 64-65

¹⁰ Le Goff, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, 81

¹¹ Isto, 269

koja je bila neophodna za život. Kao posljedica toga dolazi do velikih migracija, pretežito u zapuštena područja koja su nekada pripadala Zapadnom Rimskom Carstvu. Uz sve to, došlo je i do tehničkog napretka poput teškog pluga s lemešom¹², tkalačkog stana s pedalom, kotača za mlinove na vodu¹³ te do krčenja šuma čime je, osim nabavke drva kao važnog materijala, došlo do povećanja količine obradivih površina. Drvo je, uz sve svoje građevinske sposobnosti, bilo uz mač i glavni izvozni proizvod Europe.¹⁴ Američki medievisti koji su istraživali rani srednji vijek došli su do zaključka kako je deforestacija donijela nove obradive površine što je otvorilo put eksperimentiranju s uzgojem različitih kultura. Lynn White je, na primjer, smatrao kako je uzgoj biljaka bogatih proteinima – kao što su leća, bob i grašak – čovjeku dao prijeko potrebnu energiju za preživljavanje, ali i napredak.¹⁵ Robert Lopez iznio je pitanje *nove renesanse* u 10. stoljeću kojoj je pridonijela normanska trgovačka mreža po Europi, feudalni uspon Slavena, trgovina s arapskim i židovskim trgovcima, uspon sjevernotalijanskih područja prvenstveno Pavije i Milana te porast cijena kao logičan slijed jačanja ekonomije i trgovine.¹⁶ Kada se svi ti čimbenici pogledaju i ako se stanje prije 1000. godine u Europi poveže na primjer s onim nakon Crne smrti u 14. stoljeću, mogu se pronaći zajednički elementi. U oba slučaja, ekonomski zamah dogodio se nakon što je demografija pretrpjela velike udare i gubitke. Smanjenjem broja stanovnika povećala se količina dostupnih sredstava po preživjelom stanovniku. Uvjetno rečeno, radna mjesta postala su dostupnija. Dakako, zemljoradnja je bila prioritet, ali trebalo je znati prinose obraditi, sačuvati te procesuirati. Čovjek se morao snaći s onime što je imao. U razdoblju do 1000. godine jedini resurs kojega je bilo u izobilju bile su šume. Drvo je tako postalo gorivo za ogrjev i rasvjetu, izvozni proizvod u neeuropske krajeve gdje je vladala oskudica drva, materijal za izradu alata koji su pomagali pri obradi zemlje, građevinski materijal, vojni resurs za brodove itd. Moguće je da je drvo bilo zaslužno za razvoj trgovine, odnosno da su u zamjenu za europsko drvlje ranosrednjovjekovni Europljani mogli dobiti materijale kojih je bilo u oskudici u unutrašnjosti kontinenta. Na samom prijelazu milenija Europa je u određenoj mjeri uspjela pronaći način kako barem malo vratiti nekadašnji sjaj Rima koji se u europskoj kolektivnoj svijesti dugo održao, posebice uz prisutnost Crkve i oponašanje rimskog načina vlasti. Uz procvat ekonomije i općeg stanja, došlo je i do procvata u umjetnosti čemu svjedoči stil romanika.

¹² Skupina autora, *Povijest 6: Rani i razvijeni srednji vijek*, 66

¹³ Isto, 65

¹⁴ Le Goff, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, 276

¹⁵ Isto, 81

¹⁶ Isto, 83

Osim Franačke i Bizanta, treba istaknuti i važnije teritorijalne promjene u ranom srednjem vijeku. Slaveni polagano osnivaju svoje države od Baltičkog mora na sjeveroistoku do Jadranskog i Crnog mora na jugozapadu čime prave dijagonalni presjek Europe. S juga preko Afrike u Europu dolaze Mauri i osvajaju značajne dijelove Pirinejskog poluotoka gdje će se zadržati do 15. stoljeća. Na sjeveru Europe dolazi do postupnih migracija prema jugu i zapadu što će rezultirati invazijom Britanije i Normandije.¹⁷ Tom sinergijom Germani su zauzeli sjever i zapad Europe. S istoka u Europu prodiru Mađari¹⁸ koji će presjeći slavenske države na dvije velike cjeline – što na kraju rezultira u jezičnim, vjerskim i kulturološkim razlikama među Slavenima – te će se pred sam kraj milenija i trajno nastaniti u Europi te biti jedna od skupina naroda koje je teško svrstati rame uz rame s drugim europskim starosjediocima. Takva početna šarolikost u Europi, dodajući još i Bizantsko Carstvo koje je baštinilo antičke tradicije i starom kontinentu donosila egzotiku istoka, svjedoči tome da je Europa nakon pada Rima bila veoma heterogeno područje koje je pod utjecajem Crkve postalo homogeno i tako omogućilo širenje feudalizma. Širenjem Franačke širio se i feudalizam; do početka 9. stoljeća feudalizam se već bio proširio po Španjolskoj, Italiji, Njemačkoj, Ugarskoj te slavenskim državicama. U 11. stoljeću došao je i do Sicilije i Engleske zahvaljujući normanskim osvajanjima, a samim time i na Irsku i Škotsku. Križarskim ratovima, feudalizam se širi i na Bliski istok.¹⁹

b) Japan u feudalizmu

Japan je skupina otoka koji čine cjelinu okruženu Tihim oceanom i Japanskim morem. Postoje 6852 manja otoka i četiri velika otoka: Hokkaido, Honshu, Shikoku i Kyushu. Japan je izrazito planinska zemlja, sa 61% planinskih predjela. Ravnice u Japanu zauzimaju 20% ukupne površine, a smještene su uglavnom uz kratke planinske rijeke kao riječne doline ili kotline između planina. Zbog svog položaja blizu dubokomorskih brazdi i između tektonskih ploča, Japan se smatra geografski nestabilnim područjem čemu u prilog ide činjenica kako je kopno puno vulkana i često pogađano potresima. Honshu je udaljen oko 300 km od kopna, dok je Kyushu udaljen samo 100 km od kopna.²⁰ Kako bi se dobio dojam o tome koliko je Japan teritorijalno velik može ga se usporediti s Njemačkom. Obje zemlje zauzimaju površinu od približno 337 000 km².²¹

¹⁷ Le Goff, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, 64

¹⁸ Isto, 65

¹⁹ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 153

²⁰ Hrvatska enciklopedija; Japan; <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28729> (5.5.2019.)

²¹ Conrad Totman, *Povijest Japana* (Zagreb 2003.), 4

Tradicionalno, većina stanovništva živi u nizinama rijeka ili na velikom, šumama okruženom, ravničarskom predjelu koji se proteže od sjevera otoka Kyushu, uz obale Unutarnjeg mora između otoka Honshu, Shikoku i Kyushu i bazena Kinai, sve do područja današnjeg megalopolisa Tokija.²² Biljni i životinjski svijet u Japanu je raznolik i osebujan. Japan je stanište mnogim vrstama životinja poput majmuna, jelena, medvjeda, veprova i drugih kopnenih životinja te raznih močvarnih i vodenih ptica. Zbog specifične klime, kako u prošlosti, tako i u naše doba, japanski biljni svijet je dosta raznolikiji od europskog. Takav omjer raznolikosti biljnog i životinjskog svijeta te klimatska i geografska obilježja dali su Japanu predispozicije za razvoj i održavanje civilizacije.²³

Prilog 2: Geografska obilježja Japana (<http://fabulousbydesign.net/elegant-physical-map-of-japan>)

Povijest Japana je dugotrajna i opsežna. Razdoblje japanske povijesti na koje se ovaj rad fokusira, japanski srednji vijek, trajao je od 12. do 17. stoljeća²⁴ i stoga će fokus biti na to razdoblje.

²² Totman, *Povijest Japana*, 4

²³ Isto, 12 i 13

²⁴ William Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan* (New York 2006.), 3

Treba imati na umu kako među povjesničarima nema konsenzusa o periodizaciji razdoblja japanskog srednjeg vijeka , ali za potrebe rada sljedeća razdioba bit će korištena:²⁵

Srednjovjekovni Japan 1185.-1615.

Kamakura period 1185.-1333.

Muromachi period 1333.-1573.

Azuchi-Momoyama period 1573.-1615.

Za potrebe rada bit će obrađena samo prva dva perioda, Kamakura i Muromachi. Japanski srednji vijek karakterizira dominacija ratničkih klanova u svim aspektima života premda je postojala funkcija cara. Ti klanovi krojili su političku i ekonomsku situaciju u Japanu, a svoju moć temeljili su na nasljeđivanju statusa i bogatstva te učestalim međusobnim borbama za dominaciju.²⁶ Japanskom srednjem vijeku prethodili su periodi Nara u 8. stoljeću i Heian od 8. do 12. stoljeća koji su utemeljili centraliziranu vlast nad Japanom koja se, sa svim slabostima zakonodavnoga aparata, počela urušavati i otvorila vrata samurajskoj kasti *bushi*²⁷ za preuzimanje stvarne vlasti nad društvom.²⁸ To se najbolje očituje u jačanju velikih zemljoposjednika koji se nalaze pod kolektivnim imenom *daimyo*.²⁹ Ta riječ je složenica od riječi *dai* koja označava veliko i riječi *myo* koja označava (privatnu) zemlju.³⁰ Daimyo sloj bio je u vazalnom odnosu spram cara, ali su i sami zbog svoje moći i zemljoposjedničkog statusa mogli uzimati vazale – u ovom slučaju samuraje.³¹

Osnova bogatstva bila je zemlja. Plodna i obradiva zemlja u Japanu nazivala se *shoen*³² i bila je ono što je u Europi bio vlastelinski posjed. Nastali su sredinom 8. stoljeća od privatiziranih javnih površina i izrasli u glavni izvor bogatstva za cara, kler i plemstvo do 12. stoljeća.³³ Te posjede nadgledali su vazali koji su s vremenom zaposjedali nekorištenu zemlju ili vojnim akcijama došli u posjede obližnjih zemljišta. To je bio velik korak prema preuzimanju vlasti u državi.

²⁵ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 3

²⁶ Isto, 2

²⁷ Totman, *Povijest Japana*, 631

²⁸ Vojin Šantić, *Japan* (Beograd 1961.), 22

²⁹ Šantić, *Japan*, 22

³⁰ <https://www.britannica.com/topic/daimyo> (5.5. 2019.)

³¹ Šantić, *Japan*, 22

³² Totman, *Povijest Japana*, 643

³³ Skupina autora, *The Cambridge History of Japan, Volume 3 - Medieval Japan* (New York, 1990.), 2

Japanski povjesničari smatraju Kamakura period početkom japanskog srednjeg vijeka. U drugoj polovici 12. dolazi do kompletnog slabljenja carskog aparata.³⁴ Vlast nije bila u potpunosti centralizirana, obrađivanje zemlje bilo je neučinkovito, a administrativni djelatnici su više voljeli boraviti na carskom dvoru nego li u udaljenim provincijama. Sve navedeno bilo je uzrokom pada carske moći.³⁵ Njega postupno zamjenjuje vojni režim *bakufu*³⁶ čiji naziv se prevodi kao „vladanje pod šatorom“, a nama poznatiji pod nazivom *šogunat*.³⁷ Dolazi do tranzicije vlast; car i dalje postoji, ali uloga cara je ceremonijalno-simbolična. Prava vlast nalazi se u rukama ratničke klase, u japanskoj terminologiji zvanoj *bushi*.³⁸ Vojni režim toliko je ojačao da je *de facto* imao svu vlast u Japanu, a 1192. godine carska vlast imenuje Minamoto no Yoritomoa prvim *šogunom*.³⁹ Toj odluci prethodio je brutalni petogodišnji Gempejski rat (1180. – 1185.) između Taira klana i Minatomoa.⁴⁰ Minamoto klan je pobijedio uz pomoć Hojo klana koji im je pomogao poraziti Taire. Upravo će Hojo klan, kao *shikken*⁴¹ – zamjenici *šoguna* – odnosno nasljednici Minatomoa po liniji Yoritomove žene Masako, preuzeti *bakufu* 1199. godine. Zbog svog društvenog položaja, pripadnik Hojo klana nije mogao postati *šogunom* Japana, ali su kao *shikken* imali moć izbora novog *šoguna*. Ipak, zadržali su moć nad novoizabranim *šogunom* iz klana Fujiwara i tako *de facto* ostvarili vlast u zemlji. Nakon izumiranja dinastije Yoritomo u 13. stoljeću, carska obitelj pokušava vratiti vlast i svrgnuti vojne vođe. Taj neuspjeli pokušaj promjene vlasti završio je 1221. protjerivanjem cara Go-Tobae.⁴² Uz sve to, dolazi i do pokušaja mongolske invazije Japana koja je spriječena zahvaljujući tajfunima, ali naponi koje su Japanci uložili kako bi se obranili od Mongola itekako su se odrazili u stanju u Japanu. Kao i u Europi, ratnici u Japanu su bili nagrađivani ratnim plijenom, najčešće zemljom. Tu vidimo poveznicu sa Francima koji su u početnim fazama feudalizma vjernim ratnicima dodjeljivali zemlju u trajno vlasništvo stvarajući tako zadovoljni i odani sloj ratnika na koje je vladar u svakom trenutku mogao računati, a imao je od njih i materijalnu korist. U slučaju neuspjele invazije Mongola, to je izostalo jer je sukob vođen na japanskom teritoriju protiv protivnika koji je dolazio s kopna. Kamakura klan se tako doveo u

³⁴Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 4

³⁵ Isto, 4

³⁶ Totman, *Povijest Japana*, 632

³⁷ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 3

³⁸ Isto, 3

³⁹ Isto, 3

⁴⁰ Isto, 4

⁴¹ Isto, 4

⁴² Isto, 5

svojevrsno dugovanje spram svojih vazala kojima nisu mogli dati ratni plijen. Nadalje, zemlja je bila oduzeta plemstvu i ono je spalo u dužnički odnos. Kamakura period propao je zbog lošeg načina upravljanja zemljom, ali i zbog male količine obradive zemlje koja nije mogla biti ravnomjerno podijeljena vjernim vazalima. Čak su se i najodanije vazalske obitelji bunile i sukobljavale sa *šogunom*. To je sve dovelo do iscrpljivanja i kraha Kamakura perioda 1333. godine. Po završetku perioda Kamakura, dolazi do kratkotrajne obnove i uspostave carske moći. Ali, baš kao u prethodnom razdoblju u slučaju mongolske invazije, car nije imao kako platiti ratnike koji su mu pomogli srušiti vlast Kamakura. Uz sve to, samurajima su nametnute i takse kako bi se carski dvor što brže obnovio i oporavio. U to vrijeme, Japanom su zavladaile dvije carske linije, svaka tvrdeći za sebe da je ona prava i izvorna i to je trajalo 60 godina dok Ashikaga Yoshimitsu nije ujedinio dvije linije i započeo svoju vladavinu eliminiravši sve potencijalne protivnike.⁴³ Kako bi dokazao svoju moć i značaj dao je sagraditi zlatni paviljon i održavao dobre veze s kineskom Dinastijom Ming do svoje smrti 1408. godine.⁴⁴ Nakon Yoshimitsuove smrti Japan je polagano klizio u nesigurnost i anarhiju. Uskoro je, zbog gladi i samovolje zemljoposjednika izbio Oninski rat koji je trajao od 1467. do 1477. godine. To je bio rat za vlast vođen između pristaša cara s jedne strane i pristaša *daimyo* zemljoposjednika s druge strane. Rat je toliko bjesnio da je uništio prijestolnicu, a nakon što je rat završio, borbe su i dalje trajale u provincijama.⁴⁵ Taj rat gurnuo je Japan u stogodišnje ratovanje za prevlast koje literatura naziva *Sengoku period*, ili period zaraćenih posjednika. U tom periodu opada vlast *šoguna* u korist zemljoposjednika *daimyo*, i događa se *gekokujo*⁴⁶ ili „podređeni svrgavaju nadređene“.⁴⁷

⁴³ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 9

⁴⁴ Isto, 8

⁴⁵ Isto, 8

⁴⁶ Totman, *Povijest Japana*, 632

⁴⁷ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 9

Prilog 3: Provincije srednjovjekovnog Japana (izvor: Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 84)

U srednjovjekovnom Japanu nameti na zemljoradnju bili su veliki, a za razliku od Europe, gdje su zemlju obrađivali samo kmetovi, u Japanu su to radili i farmeri i obrtnici koji su bili na dnu društvene piramide. Neki izvori govore o tome kako je za vrijeme Muromachi perioda namet bio do 70% ukupne proizvodnje.⁴⁸ Kako bi osigurali vlastitu egzistenciju, morali su uz zemljoradnju obavljati i obrtničke poslove te svoje proizvode i usluge prodavati da bi mogli namiriti dažbine.⁴⁹ Ipak, takav sustav nije unazadio japansku ekonomiju; naprotiv, pokrenuo ju je. Odjednom su se na tržištu osim poljoprivrednih dobara pojavile i razne rukotvorine. To je rezultiralo kolanjem novca što je olakšalo život onima koji su plaćali namete. Uz pomoć redovnika

⁴⁸ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 121

⁴⁹ Isto, 6

koji su počesto boravili u Kini, počela se razvijati trgovina, kako domaća tako i međunarodna, a najveći konzumenti bili su pripadnici ratničke klase.⁵⁰ Ratnici su u takvoj situaciji vidjeli još jednu priliku za profit; počeli su se baviti bankarstvom, odnosno posuđivanjem novca.⁵¹ Uspon poljoprivrede nastao je, kao i u Europi, zbog tehnološkog napretka; prije svega u kvaliteti alata koji su korišteni, ali i u prelasku na dvopoljni sustav. Spontano udruživanje farmera u manje seoske zajednice dovelo je do poboljšanja proizvodnje poljoprivrednih dobara. U korist tome išlo je i opadanje moći centralne vlasti koja nije pretjerano marila za provinciju. Seoske zajednice bile su samodostatne u tolikoj mjeri da su svi skupa pravili stambene objekte te skladišta za poljoprivredna dobra koja proizvedu. Tim selima upravljali su farmeri, a njihov značaj uvidjeli su i sami zemljoposjednici koji su pregovarali s predstavnicima sela.⁵²

Poput europskih društava, i u Japanu je rat bio česta pojava. Dok je u Europi rat bio opsesija plemstva i logičan nastavak onoga što pregovori nisu uspjeli postići, u Japanu je rat bio vrlo ritualizirana stvar i pitanje prevlasti. Prije sukoba ratnici bi se pomolili šintoističkim božanstvima, prvenstveno božanstvu rata – Hachimanu. Zatim bi se održala ratnička gozba na kojoj bi se pio *sake* i objedovala „pobjedonosna“ hrana. Pred samu bitku, vojskovođa bi uzviknuo „Za slavu!“ što je bio signal za početak borbe. Po završetku bitke postojali su također obredi kao na primjer kupanje u vrućim izvorima, saniranje rana, javne pohvale ratnika koji su se istaknuli u boju umijećem i hrabrošću te inspekcija ratnog plijena u vidu odrubljenih glava neprijatelja.⁵³

3. Društvo

a) Europska društva

Kao početak feudalnog ustroja društva uzima se fenomen beneficija; odnosno razdoblje konačnog sloma Rima kada su mali zemljoposjednici davali zemljišta na dar Crkvi koja je te posjede mogla braniti i održavati te su ih dobivali natrag na uživanje i obradu, odnosno kao *beneficij*. Formalno, vlasnik zemlje bila je Crkva, ali je uz novčanu ili naturalnu naknadu prava na tu zemlju ostvarivao zemljoposjednik koji ju je dobio na upravljanje od Crkve, bilo voljom klera ili službenom zamolbom *preces* čime je taj posjed u isto vrijeme bio i prekarij i beneficij. Franci

⁵⁰ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 120

⁵¹ Skupina autora, *The Cambridge History of Japan, Volume 3 - Medieval Japan*, 3

⁵² Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 120

⁵³ Isto, 182

su otišli korak dalje i u zamjenu za trajnu i aktivnu vojnu službu davali zemlju u trajno vlasništvo nekome tko ju je bio sposoban obrađivati. Ta zemlja nazivala se *leno* ili *feud* i ona je osnova onoga što danas znamo pod nazivom feudalizam.⁵⁴ Primjer ceremonije vazalno-seniorskog odnosa opisao je Jacques Le Goff: „Vazal svoje sklopljene ruke stavlja u one svoga gospodara, koji sklapa svoje ruke preko njegovih i izražava svoju volju da se preda gospodaru približno ovim riječima „Sire (Gospodaru) ja postajem vaš čovjek“.⁵⁵ Kao primjer stvaranja i razvitka feudalnih odnosa u okviru Franačke navodi se Karlo Ćelavi koji je 843. godine izjavio da su careve dužnosti prema velikašima obvezatna protuusluga za vjernost vazala, a zapisi iz Clunyja spominju ključni pojam *leno* 881. godine.⁵⁶ Slabljenjem franačkih vladara dolazilo je, zbog držanja zemlje kao glavnog resursa, do jačanja moći plemstva koje je stvaralo državnice koje su često ratovale jedne protiv drugih. Kako bi se ojačala centralna vlast i smanjile razlike među feudalcima, provođene su mnoge mjere. Jedna od najistaknutijih bila je *Constitutio de feudis* iz 1037. godine. Bila je to odredba cara Konrada II. Salijskog kojom su podvazali dobili priznanje nepovredivosti i pravo nasljednost svojih zemljišta čak i na pripadnike bliže rodbine ukoliko podvazal nema muških nasljednika. Tom odredbom car je izjednačio niže i više vazale čime je uzdrmao cjelokupni sustav u sjevernoj Italiji te je došlo do još većih sukoba i napetosti.⁵⁷ U hrvatskim zemljama prvi spomeni feudalnog uređenja datiraju iz 11. stoljeća, a već u idućem stoljeću dolazi do pojave velikaških obitelji npr. Frankapani i Bribirski čiju će moć kroz stoljeća slabiti i okončati razni kraljevi.⁵⁸

⁵⁴ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 151

⁵⁵ Le Goff, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, 120

⁵⁶ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 152

⁵⁷ Skupina autora, *Povijest 6: Rani i razvijeni srednji vijek*, 194

⁵⁸ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 155

Prilog 4: Ceremonija feudalnog vazalno-seniorskog odnosa (izvor: <https://static.newworldencyclopedia.org/2/27/Rolandfealty.jpg>)

Od desetog stoljeća postojala je trostruka, gruba, podjela društva na staleže: *oratores* – oni koji mole, *bellatores* – oni koji ratuju i *laboratores* – oni koji rade.⁵⁹ Europski feudalizam može se gledati kao piramida koja je podijeljena vertikalno na 3 velike skupine: vladar, plemstvo i seljaci.

Sam vrh feudalne društvene piramide bio je rezerviran za papu i vladara. Papa, kao poglavar Crkve, najmoćnije srednjovjekovne organizacije, imao je ovlasti kruniti vladare kojima je tako simbolično iskazivana nebeska milost a samim time legitimitet u svjetovnoj sferi. Vladar, s druge strane, bio je primoran Crkvi davati dažbine i braniti interese Crkve što se najbolje očituje u Križarskim ratovima i ustoličivanju biskupa.⁶⁰ Gledajući iz današnje perspektive kada taština dolazi do izražaja i kada suvremeni čovjek smatra da je dosegao zenit svog intelektualnog i civilizacijskog napretka, srednjovjekovna isprepletenost svjetovne i vjerske vlasti može se činiti kao veoma kaotična i konfuzna pojava, ali u srednjovjekovnoj filozofiji i načinu života bila je neophodna. Na koncu, ta isprepletenost i vječna borba za prevlast dovest će do sukoba između Crkve i vladara europskih država u vidu borbi za investituru od kojih je najpoznatija borba pape Grgura III. i cara Henrika IV.⁶¹ Vladar je bio vlasnik zemlje, a time i najmoćnija osoba feudalnog

⁵⁹ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51402> (5.5.2019.)

⁶⁰ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 153

⁶¹ August Franzen, *Pregled povijesti Crkve* (Zagreb 2003.), 86

svijeta. Zbog puke količine zemlje i nemogućnosti obrade iste, vladar je bio *dominus directus*, tj. samo vlasnik zemlje, dok je vazal, odnosno osoba koja je dobila zemlju na uživanje i obradu, bio *dominium utile* ili koristovni vlasnik zemlje.⁶² Takav sustav srušio je moć kraljevske vlasti koja nije bila u mogućnosti kontrolirati rastuću moć velikaša. U drugim krajevima Europe centralna, odnosno kraljevska vlast nije mogla u potpunosti zaživjeti, npr. u talijanskim gradovima-državama ili pak Dubrovniku što zbog geofizičkih obilježja, što zbog potpuno drugačije organizacije vlasti, zakonodavstva i prioriteta za razvoj.

Plemstvo se, kao drugi horizontalni dio piramide, nije bavilo obrađivanjem zemlje, već je za to bio zadužen široki sloj seljaka (kmetova) s dna društvene piramide koji su svoje živote provodili u obrađivanju zemlje za tuđe, a vrlo malim dijelom i za vlastite potrebe. U europskom feudalnom sustavu, plemić je bio vazal što je značilo da ima obveze spram vladara; platiti korištenje zemlje i odazvati se u vojni pohod. Kako bi prikupili sredstva, vazali su za naknadu ustupali dio zemlje kmetstvu ili drugim vazalima.⁶³ To je značilo da je viši vazal bio u funkciji seniora spram nižeg vazala. Orađivanje zemlje za plemiće je bilo znak propasti i ispod časti.⁶⁴ Plemstvo je imalo nekoliko rasonoda, a svaka je služila iskazivanju statusa. Osnovna i glavna rasonoda plemstva bio je rat.⁶⁵ U feudalnom vazalnom odnosu, plemićka obveza bila je sudjelovati u ratu kada bi vladar to tražio. Osim obveze, rat je nosio čast i mogućnost bogaćenja pljačkanjem i otimačinom.⁶⁶ U doba mira ili u zimu kada se nije moglo ratovati, plemići su vrijeme kratili lovom.⁶⁷ Do 11. stoljeća lov je bio dopušten svima.⁶⁸ Razlog tome bila je surova realnost; urodi nisu bili veliki za razliku od nameta i trebalo je nekako preživjeti zimu. Ipak, lovom su se ljudi bavili pretežito krajem godine kako bi si osigurali hranu za zimu, a i to meso je duže trajalo zbog niskih temperatura.⁶⁹ U kasnijim razdobljima, posebice od 12. stoljeća, lov postaje privilegija plemstva dok seljaci smiju loviti samo uz dopuštenje plemića. Smjeli su loviti samo sitnu divljač u manjim količinama, jako rijetko i krupnu divljač uz uvjet da gospodaru dostave glavu i bolje dijelove ulovljene životinje gospodaru.⁷⁰ Ipak, lov je bio aktivnost visokog plemstva koja se nije

⁶² Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 154

⁶³ Isto, 154

⁶⁴ Marc Bloch, *Feudalno Društvo* (Zagreb 2001.), 292

⁶⁵ Isto, 285

⁶⁶ Isto, 287

⁶⁷ Isto, 289

⁶⁸ Skupina autora, *Povijest 5: Kasno Rimsko Carstvo i Rani srednji vijek*, 418

⁶⁹ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 159

⁷⁰ Skupina autora, *Povijest 5: Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 424

baš pretjerano svidjela kleru, čemu u prilog ide i traktat *Collationes Odonis* iz Clunyja: „*Želi li se pobjeći Kainovoj okrutnosti, potrebno je živjeti u meditaciji i prestati slijediti zlobnike u aktivnostima koje odvrćaju od toga. Tako i onaj, o kome se govori u Evanđelju, ne bi bio zapao među razbojnike da nije izašao Jeruzalema koji označava kontemplaciju mira [...] Tako je pisano o Jakovu koji je kao 'jednostavan čovjek koji je ostao u svojoj kući' dok mu je brat Ezav, koji nije bio Bogu drag, bio čovjek koji je obožavao lov.*“⁷¹ Lov je imao i ekološki aspekt. Kako bi imali lovište, plemstvo je često naređivalo pošumljavanje ili zapuštanje određenih dijelova zemlje koje je postepeno postalo šuma. Time su išli na štetu seljacima kojima su oduzimali obradive površine za sadnju žitarica ili vinove loze, a u krajnjoj mjeri smanjivali su i prihod koji je išao njima. Šuma je tako, uz dvorac, postala simbol moći plemstva.⁷² Lov, osim što je bio razonoda, služio je i kao vježba i priprema za rat. Crkva, organizacija koja se zalagala za mir i jedinstvo, osuđivala je bespotrebno prolijevanje krvi, ali je dopuštala rat u iznimnim slučajevima; za očuvanje Crkve, za očuvanje poretka i za zaštitu slabih.⁷³ Rat je bio sredstvo kontrole plemićke i ratničke klase koja nije mogla mirovati ili je bila ratom plaćena. Još jedna plemićka razonoda bili su viteški turniri. Osim razonode, turniri su bili način vježbanja za rat ili pak kraćenje dosade za vrijeme opsada. I sami vladari su sudjelovali u turnirima, npr. Karlo Čelavi ili Ludvig Njemački.⁷⁴ Kada se govori o europskom srednjovjekovnom plemstvu, treba napomenuti kako je plemstvo istoznačno viteštvu. Od druge polovice 11. stoljeća dolaze zapisi o tome kako je neki čovjek *postao* vitezom. U suštini, vitez je bio vazal kralju i kao takav, iskazana mi je čast dodjeljivanjem viteške titule. Sama ceremonija postajanja vitezom opisana je, prema Blochu, ovako: *Obred se sastojao od nekoliko pojedinih akata. Kandidatu, koji je tek prešao mladičku dob, neki stariji vitez prije svega predaje oružje, karakteristično za njegov budući stalež. Prvenstveno ga opasuje mačem. Zatim gotovo uvijek dolazi jak udarac dlanom ruke, koji kum opali dječaku po šiji ili obrazu [...] I, najzad, svečanost se često završavala sportskom manifestacijom. Novi se vitez baca na konja i jednim udarcem probadao ili obarao lutku, obučenu u cjelokupnu vitešku oružanu opremu i pričvršćenu o stup.*⁷⁵ Biti vitez značilo je isticati se u društvu. U srednjem vijeku okosnica vojski bilo je upravo viteštvo jer si je moglo priuštiti i vojnu opremu i vojno obrazovanje. Također, biti vitez značilo je i živjeti po određenim pravilima: biti darežljiv i pobožan, tražiti slavu, kako osobnu tako i onu za

⁷¹ Skupina autora, *Povijest 5: Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 424

⁷² Isto, 425

⁷³ Isto, 419

⁷⁴ Bloch, *Feudalno Društvo*, 294

⁷⁵ Isto, 302

svog seniora i Crkvu te prezirati patnju i smrt.⁷⁶ U srednjovjekovnoj terminologiji, plemstvo je, ovisno o razdoblju, nosilo dva naziva; prvi naziv bio je tu od sredine 12. stoljeća i glasio je gospodar, odnosno *dominus* i bio upotrebljavan za moćnike – biskupe i grofove.⁷⁷ Drugi naziv bio je *armiger* ili štitonoša, a on je označavao osobu koja je dovoljno iznad kmetova da se ne može smatrati seljakom, ali i dovoljno ispod plemstva da se ne može smatrati vitezom. U svojoj suštini, armiger je bio kandidat za viteza.⁷⁸ Dakle, zajednička osobina klera i viteštva, osim što dijele poziciju na društvenoj piramidi, je ta da se pripadnikom jedne od te dvije grupacije može postati ceremonijalnim putem i inicijacijom. Vitezovi tako poprimaju osobinu *ordo* ili red.⁷⁹

Do 10. ili 11. stoljeća visoko plemstvo, odnosno seniori su živjeli u nešto boljim kućama nego seljaci, ali i njihove kuće bile su građene od istog materijala kao i seljačke. Tek će se u kasnijim razdobljima seniori seliti u čvršće kuće, ali i u dvorce kojih je do 10. stoljeća bilo relativno malo.⁸⁰ Što se posjeda tiče, u prvim razdobljima feudalizma zemljoposjednik je živio relativno blizu sela, najčešće je direktno upravljao s nekoliko sela u blizini i to je bilo dovoljno da se namiri i on i njegovo vlastelinstvo. Sastojalo se od dva dijela; prvi dio bio je *pars dominica* ili gospodarev dio, a drugi je bio *pars massaricia* ili seoski dio.⁸¹ Ukoliko je selo bilo udaljeno, često je to selo ili sela davao ili u najam ili u leno i tako si smanjio trošak održavanja; odnosno zaštite sela i skupljanja nameta.⁸² U kasnijim razdobljima vladar je živio u utvrdi, a plemstvo je počelo ograđivati i štititi svoja imanja iz čega će se razviti gradovi, a u njihovoj blizini će se grupirati i seljani, u kasnije doba trgovci i obrtnici. Dodatan izvor prihoda bilo je i držanje mlinova i pećnica. Zemljoposjednici su imali monopol na mlinove koje su seljaci mogli koristiti uz određenu naknadu. Ukoliko bi seljak pokušao na drugi način samljjeti svoje žitarice i pri tome bio uhvaćen, snosio bi teške kazne.⁸³

Kmetovi su bili najrašireniji, ali najniži društveni stalež u feudalnoj Europi, a njihov položaj nije bio svuda isti; negdje su bili skoro pa u ropskom položaju, a negdje su mogli uzimati zemlju u najam. Administrativno gledajući, obrađivali su dvije vrste zemljišta: prvo je bilo ono

⁷⁶ Bloch, *Feudalno Društvo*, 307

⁷⁷ Georges Duby, *Tri reda ili imaginarij feudalizma* (Zagreb 2007.), 300

⁷⁸ Duby, *Tri reda ili imaginarij feudalizma*, 301

⁷⁹ Isto, 301

⁸⁰ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 160

⁸¹ Skupina autora, *Povijest 5: Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, 406

⁸² Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 162

⁸³ Isto, 162

koje feudalac zadržava za sebe, takozvano *alodijalno zemljište*. Drugo je bilo zemljište koje je feudalac ustupio kmetovima za njihove potrebe a na kojima su nastajala kmetska selišta (*sessio colonialis*) koja su bila odraz vrijednosti nekog posjeda. Kao što su senior i vazal imali uređen sustav obveza, tako su kmetovi i vazali imali sustav obveza. Vazal kmetovima dopušta osnivanje selišta i daje manji dio posjeda za njihove osobne potrebe. S druge strane, kmet je obvezan pružiti feudalnu rentu. Feudalna renta pojavljuje se u tri osnovna oblika: radna, naturalna i novčana. Radna vezuje kmeta uz feudalca i karakteristična je za prva razdoblja feudalizma, dok se novčanom rentom kmet sve više odmiče od feudalca i umjesto rada daje mu novac.⁸⁴ Seljaci su živjeli u malim kućama građenim od najjednostavnijih i najdostupnijih materijala – drva i gline. Najčešći stil gradnje bilo je ispreplitanje šiblja koje se potom prekrivalo glinom. Krov je rađen od grede na koju se učvršćivala slama. Ukoliko je bilo kamena, on se koristio za gradnju, ali ne tehnikom suhozida već vezivanjem žbukom.⁸⁵ Do 10. stoljeća život na selu je bio više preživljavanje nego život. Smrtnost je bila velika a prinos je ovisio o vremenskim prilikama i uvjetima. Migracije nisu bile česte niti se puno putovalo. To je značilo da su na malom i često nepristupačnom području morali uzgajati namirnice koje nisu prikladne za određene krajeve; na primjer sijali su žitarice na planinskim livadama koje su bile prikladnije za ispašu, a vino su uzgajali u sjevernijim krajevima.⁸⁶ Takav pristup značio je ovisnost o prirodnim silama jer je trebalo osigurati zalihe za ljude i stoku za preživjeti zimsko doba, a prihodi su često bili jedva dostatni za održivost samog sela koje je bilo malo. Uz sve to, trebalo je misliti na davanje desetine Crkvi, davanje zemljoposjedniku, ostaviti nešto za stoku i za zimu. Temeljna hrana bio je kruh i razne kaše od žitarica koje su sadržavale škrob. Od mesa jela se riba ukoliko se ulovila te perad ili rjeđe meso stoke koja je živjela uz ljude. Seljaci su se često udruživali kako bi efikasnije obradili zemlju; stoka nije bila česta tako da bi svaki zemlja upregnuo po vola ili dva i uz drveni plug obradio manji dio javnog zemljišta. Više seljaka je tako odjednom obrađivalo zemljište i svaki je imao svoju traku zemlje iz koje je dobivao namirnice za osobne potrebe. Uz sve to, postepeno se prelazilo i na tropoljni sustav kako se zemlja ne bi brzo iscrpila jer gnojivo, osim stajskog, nije postojalo.⁸⁷ Za higijenu se nije pretjerano marilo niti se znalo puno o opasnostima koje vrebaju iz kontaminirane vode. Često se znalo dogoditi da su bunari bili zagađeni pa su se ljudi okretali ili

⁸⁴ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 154-155

⁸⁵ Isto, 160

⁸⁶ Isto, 157

⁸⁷ Isto, 158

kišnici ili močvarnoj vodi. Najbolje su prolazili redovnici koji su umjesto vode pili pivo i vino te se tako, vjerojatno i u neznanju, zaštitili od mikroba koji su boravili u zagađenoj vodi.⁸⁸

Veoma važan aspekt života u feudalnoj i srednjovjekovnoj Europi je dominacija Crkve kao vrhovne organizacije i ostavštine Rima. Šarolikost Europe u vidu pripadnosti različitim skupinama naroda uspješno je na okupu držala Crkva koja je do sredine 11. stoljeća predstavljala sve europske kršćane. Čak i nakon 1054. godine, odnosno Velikog raskola, Europa ne osjeti tu podijeljenost na istočno i zapadno kršćanstvo, nego je to više bila podjela unutar crkvene hijerarhije. Kao primjer tog jedinstva križa može se gledati i zajedništvo Europe u naporima da se, stoljećima nakon podjele, rame uz rame bore pravoslavci i katolici s jedne strane protiv Osmanlija s druge strane. Još od uspostave Franačke, Crkva igra ključnu ulogu u svakodnevnom životu. Do 10. stoljeća Crkva se zalagala za okončanje feudalnih ratova i očuvanje mira u Carstvu i jedinstva kršćana u miru. Ali smrću Karla Velikog utjecaj Crkve na svjetovnu vlast se konstantno povećava i lagano preuzima ulogu krojača društvenih normi.⁸⁹ Propašću Franačke države dolazi do teritorijalnog razjedinjenja u Europi; Papinska država na jugu ostaje teritorijalno izolirana od sjevernog dijela nekadašnje zajedničke države. Europske obale napadaju Saracenu, a unutrašnjost Mađari. Uz sve to, u Italiji počinje doba anarhije što je značilo da se kler u ostatku Europe, tj. Franačkoj morao sam o sebi brinuti bez pomoći Rima. Ipak, kako su informacije putovale dugo, ponekad i nikako, vjernost Crkvi u bivšoj Franačkoj nije opala. Ipak, feudalcu su iskoristili bezvlađe i počeli otimati crkvene zemlje; isti scenarij koji je srušio Franačku nadvio se i nad Crkvu.⁹⁰ Da bi to spriječili, crkveni velikodostojnici odlučili su zaštititi svoje posjede dajući ih u leno naoružanim vazalima. No, kako ratovi u srednjem vijeku nisu bili nepoznanica, netko je te vazale trebao i voditi u ratu. Crkva je za takve prilike unajmljivala susjedne feudalice da to čine u ime Crkve. Ti feudalcu nazvani su *advokatima* i ubrzo su počeli vazale Crkve nazivati svojim vazalima, a lena svojom zemljom.⁹¹ Tako je Crkva zagazila duboko u feudalnu strukturu i dopustila da biskupe imenuju feudalcu u zamjenu za obranu crkvene zemlje. Iz toga svega će kasnije doći do sukoba svjetovne i duhovne vlasti što će dostići svoj vrhunac u borbi za investituru te do reformacije Crkve kroz pojavljivanje novih redova i ideja o reformiranju crkvene vlasti.

Treba napomenuti i poimanje vremena u srednjem vijeku. Vrijeme, vječna čovjekova opsesija, u srednjem vijeku bilo je nešto što mističnom niti veže sve slojeve društva. Vrijeme je za

⁸⁸ Goldstein i Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, 161

⁸⁹ Isto, 164

⁹⁰ Isto, 169

⁹¹ Isto, 169

sve bilo univerzalno; dan i noć te godišnja doba. Kako je feudalna Europa bila pretežito ruralno područje, treba krenuti od toga. Ruralno vrijeme bilo je i prirodno vrijeme.⁹² Trebalo je znati kada se nešto može sijati, a kada žeti, odnosno trebalo je biti strpljiv. Do 11. stoljeća bilo je teško živjeti i nije bilo puno mjesta za eksperimentiranje tako da se čovjek držao provjerene strategije koja se prenosila s koljena na koljeno. Noć je bila podjednako strašna za sve. Seljačke kuće bile su od drveta i lako su mogle gorjeti ukoliko se netko želio svjetlom oduprijeti mraku i svemu onome što mrak nosi. Kazne za one koji se noću kreću bile su strašne.⁹³ Noć je bila mistična, a srednjovjekovni čovjek shvaćao je noć kao doba nadnaravnih zlih sila. U prilog tome išla je i činjenica kako je osvjetljenost bila slaba, a svjetlo koje su davale baklje nije bilo dovoljno. Trebalo je nekako zaštititi i ljude i resurse, kako od drugih ljudi, tako i od divljih životinja koje su slobodno lutale kada bi pala noć. Jedini budni noću bili su pripadnici straže koji su nadzirali sigurnost utvrde koju su čuvali. Upravo zato, posebice ako se još uzme u obzir činjenica da resursa nije bilo za razbacivanje, svako kretanje noću bilo je strogo zabranjeno i kažnjivo utamničenjem i javnim sramoćenjem. Godišnja doba igrala su najveću ulogu. Ratovi su se vodili od proljeća do jeseni, porezi su se skupljali u to doba i sav posao se obavljao tada, odnosno dok su vremenski uvjeti dopuštali.⁹⁴ Lov se vodio u jesen. Radovi na poljima do jeseni. Zima je bila najgori neprijatelj; kuće su bile od drva i gline, te je svaka neopreznost pri pokušajima grijanja prostora mogla biti kobna. Prozori su bili problematični jer otkako je pao Rim proizvodnja stakla bila je ili minimalna ili nikakva tako da prozora skoro pa nije ni bilo. Osim topline, čovjeku je trebalo i energije kako bi preživio zimu, a ishrana koja se temeljila na kašama nije to mogla ispuniti. Također, životinje koje su seljaci koristili kako bi orali polja u zimu bi oslabjele i bile neuhranjene tako da nisu bile od koristi. Ipak, kako bi donekle mogli preživjeti zimu, seljacima je bio dopušten lov uz određene uvjete. Uz sve to i loše higijenske uvjete pravo je čudo da su ljudi s dna društvene piramide uspjeli preživjeti u takvim uvjetima.

⁹² Le Goff, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, 235

⁹³ Isto, 326

⁹⁴ Isto, 328

Prilog 5: Europska feudalna piramida

b) *Japansko društvo*

Prikaz japanskog srednjovjekovnog društva je kompleksna i teška zadaća. Prvi razlog je očit; nedostatak pisanog traga o društvenim skupinama koje nisu imale značajniju društvenu ulogu. Prvenstveno, to se odnosi na zanatlije i farmere. Informacije u vezi zanatlija i farmera koje danas imamo dijelovi su iz pisanih tragova o velikim zemljoposjednicima i njihovom upravljanju državom. Drugi razlog je pristup informacijama i obrada istih, odnosno metodologija i terminologija japanskih povjesničara. Uz sve promjene u društvu koje su na snagu stupale sa novim *šogunom*, ipak se može napraviti gruba podjela koja se kao konstanta održala kroz japanski srednji vijek: car; *šogun*; ratnici unutar kojih je bilo još podjela; plemstvo; šinto i budistički kler; farmeri, umjetnici, trgovci, seljaci, izopćeni iz društva.⁹⁵

Baš poput europskog feudalnog društva, i japansko društvo može se gledati kroz piramidalnu strukturu. Na vrhu društvene hijerarhije bio je vladar koji je, za razliku od vladara u Europi, imao samo nominalno svu vlast u zemlji. Pod utjecajem konfucijanizma za cara se vjerovalo kako je on *teno*⁹⁶ – nebeski vladar, odnosno potomak bogova što opravdava njegovu

⁹⁵ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 109

⁹⁶ Totman, *Povijest Japana*, 644

apsolutnu vlast.⁹⁷ Realna situacija bila je takva da je zemljom upravljao ratnički sloj na čijem čelu je bio *šogun*, a njegovo mjesto u društvenoj piramidi je pri samom vrhu, odmah ispod cara. Ratnička birokracija, koja je funkcionirala na feudalnom sistemu odanosti vazala i gospodara, mogla je od cara potraživati ili iznuditi dekrete koji su išli na ruku *šogunatu* i nauštrb carskoj moći.⁹⁸ Prvi centar samurajske političke moći bio je u Kamakuri kod Tokija, da bi se kasnije premjestio u sam Kyoto. Ta dva perioda nazvana su period Kamakuro i period Muromachi.⁹⁹ Upravo je Kamakura period bio zaslužan za uspon i značaj ratničke klase sve do kraja japanskog srednjeg vijeka.

Ispod cara nalazili su se *šoguni* i veliki zemljoposjednici *daimyo* te *samuraji* kao pripadnici ratničke klase. Ratnička klasa zvana samuraji imala je u Japanu sličnu ulogu kao plemstvo, odnosno vitezovi u Europi. Bili su nositelji ekonomskog procesa i živjeli po posebnom kodeksu. Ratnička klasa bila je u suštini okosnica vazalno-seniorskog sustava u kojemu su, kao i u Europi, ratnici dobivali zemlju na uživanje. Osim zemlje, vjernost samuraja dobivala se davanjem činova, nagrada te administrativnih funkcija.¹⁰⁰ U Europi je na snazi bila obveza odaziva u rat kada to kralj zahtijeva, ali u Japanu se svaki vazal vezivao uz svoga zemljoposjednika i sve njegove vazale čineći tako jaku alijansu koja brani ne samo svoju zemlju, već i zemlje ostalih vazala tog zemljoposjednika.¹⁰¹ Unutar ratničke klase postojale su distinkcije i razdiobe. Za vrijeme Kamakura perioda, vrh ratničke kaste zauzimali su *gokenin*¹⁰², direktni vazali *šoguna* kojih je bilo oko 200. Njihova uloga bila je održavanje reda u provinciji te pružanje finansijskih i vojnih usluga *šogunu*. Direktno ispod njih bili su ratnici-konjanici *samuraji*, a njima podređeni bili su *zusa*; pješništvo koje je bilo vezano uz zemljišne posjede i poslove oko istog.¹⁰³ U kasnijim periodima važnost *samuraja* će se istaknuti, a samim time i njihov položaj na društvenoj ljestvici će biti poboljšan. Za razliku od eurocentričnog pogleda u kojem sve japanske ratnike svrstavamo pod zajednički naziv *samuraji*, u japanskoj terminologiji postoji distinkcija, a uloga ratnika mijenjala se u određenim periodima japanske povijesti; od srednjeg vijeka do ponovne uspostave carskog režima krajem 19. stoljeća.¹⁰⁴ Samuraj nije bio samo ratnik, već i osoba koja je nosila kulturni

⁹⁷ Šantić, *Japan*, 15

⁹⁸ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 88

⁹⁹ Šantić, *Japan*, 22

¹⁰⁰ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 134

¹⁰¹ Isto, 109

¹⁰² Totman, *Povijest Japana*, 633

¹⁰³ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 110

¹⁰⁴ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 132

aspekt društva.¹⁰⁵ S obzirom da su bili centralna figura japanskog društva, imali su velik utjecaj na oblikovanje društva diktirajući ne samo političke, već i društvene norme. Prvenstveno, zbog vojnih potreba došlo je do razvoja civilnih znanosti, prvenstveno arhitekture u vidu fortifikacije. Kako bi učvrstili položaj u društvu poticali su umjetnost, prvenstveno slike koje prikazuju vođe, borbe i ratničku hrabrost.¹⁰⁶ Tu vidimo poveznicu s europskom ratničkom klasom, odnosno viteštvom koje je bilo izloženo umjetnosti, prvenstveno kao protagonisti priča i pjesma bardova, premda nije sasvim direktno sudjelovalo u nastanku iste. Nadalje, ratnički vođa mogao je biti samo onaj tko je ispunjavao određene uvjete; prije svega ta osoba morala je biti školovana, ali i imati odlike dobrog vođe, hrabrost i ratničko umijeće. To podsjeća na bizantski vojni aspekt gdje su vojskovođe bili školovani kadar koji se iskazivao u borbi i nadmudrivanju protivnika. Još jedna sličnost japanskog i europskog uređenja u srednjem vijeku bilo je postojanje sličnih vojnih struktura u 10. stoljeću. Ratnu obvezu snosili su svi sposobni ljudi, što je značilo da su vojske u oba slučaja bile sastavljene najvećim dijelom od vojno neiskusnih i neadekvatno obučanih i opremljenih seljaka koji su uvučeni u ratne vihore, a manjim dijelom od profesionalnih vojnika koji su na terenu činili prevagu.¹⁰⁷ U Japanu su postojale manje vojne formacije koje su bile kolikotoliko vojno obučene i stacionirane u provinciji kako bi nadzirale i branile obradive površine. Iz tih jedinica razvit će se samuraji koji će propitkivati carsku vlast te je na koncu srušiti i preuzeti vlast u Japanu.¹⁰⁸ Ratnici su živjeli po određenom kodeksu, slično kao europski vitezovi. Taj kodeks zvao se *bushido* ili u prijevodu *Put ratnika*.¹⁰⁹

Naravno, svaka vlast ima svoju strukturu, a struktura u Kamakura *šogunatu* bila je uređena ovako: vlast dolazi od *šoguna* koji ima svoje zamjenike koje literatura naziva *shikken*. U Kamakura periodu, funkciju *shikkenu* obavljali su članovi klana Hojo sve do kraja perioda 1333. godine. Njihova moć bila je u tome što su iz pozadine upravljali državnim poslovima premda zbog svog društvenog položaja nisu mogli biti *šogunima*. Kako bi se učvrstila vlast obitelji Hojo i optimiziralo donošenje efektivnih odluka 1225. godine uspostavljena je funkcija *rensho*, odnosno neka vrsta suvladara.¹¹⁰ Podređen *shikkenu* bio je državni savjet *hyojoshu*. Bio je to koncil koji je okupljao istaknute ratnike, učenjake i državnike onodobnog Japana, a odluke su donošene

¹⁰⁵ Isto, 132

¹⁰⁶ Isto, 132

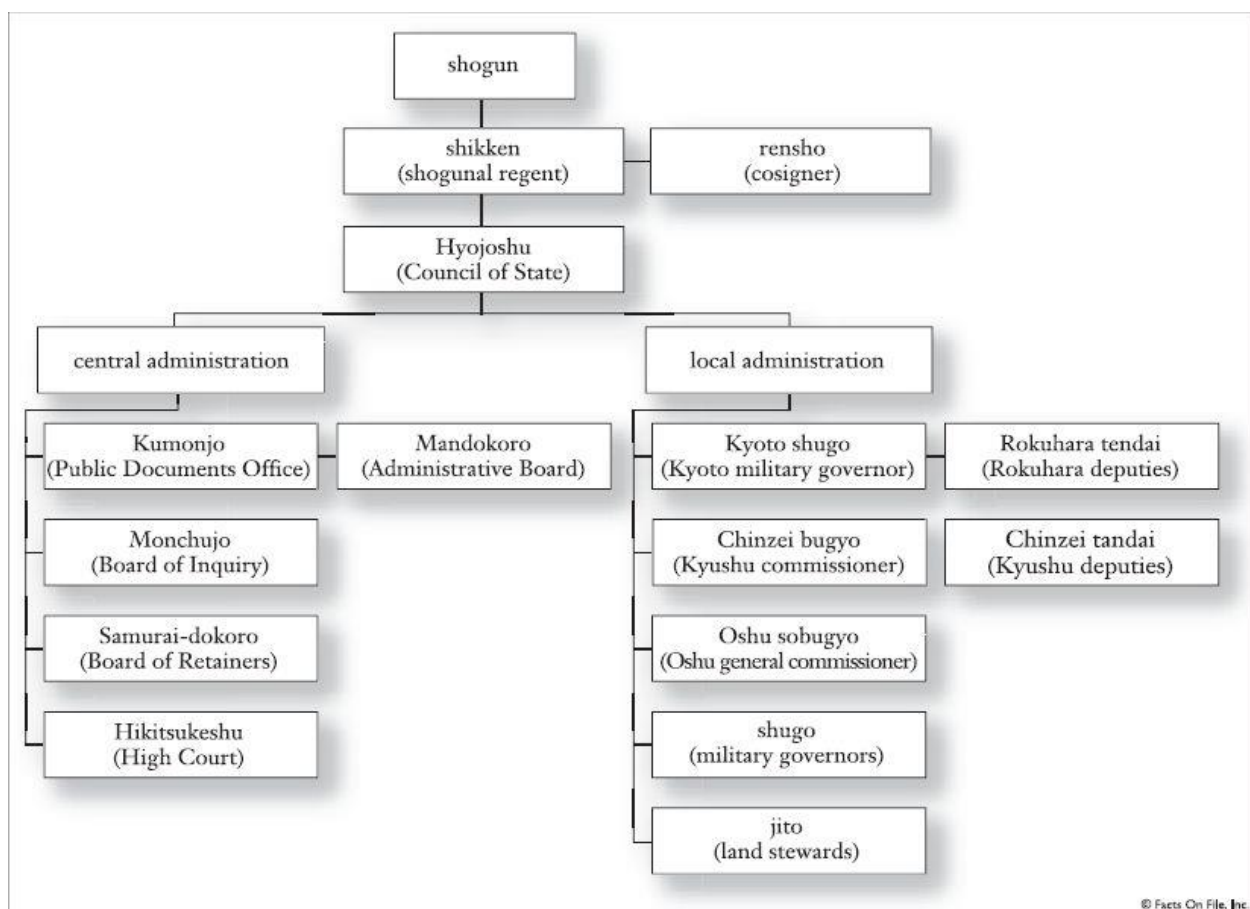
¹⁰⁷ Isto, 133

¹⁰⁸ Isto, 132

¹⁰⁹ Isto, 138

¹¹⁰ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 92

glasovanjem. Taj koncil odlučivao imao je ogranke za centralnu i lokalnu administraciju. Što se tiče centralne administracije postojali su: *Mandokoro* – izvršno tijelo i nadgledanje financija; *Monchujo* – ured za sudbena pitanja; *Samurai-dokoro* ured za nadgledanje i djelovanje vazala (*gokenin*) te sigurnost prijestolnice Kyoto i *Hikitsukeshu* – visoki sud.¹¹¹ Za pitanja lokalne administracije organizirano je: *Kyoto shugo* – tijelo za nadzor carske politike; *Rokuhara tandai* – tijelo koje je zamijenilo *Kyoto shugo* ali s većim ovlastima; *Chinzei bugyo* i *tandai* – tijelo za nadgledanje aktivnosti vazala i mongolske najezde; *Oshu sobugyo* – nadgledanje stanja u Fujiwara provincijama; *shugo* – vojni upravitelji i *jito* – nadzornici korištenja zemlje dane vazalima.¹¹² Ako bi se to shematski prikazali, onda bi to izgledalo ovako:

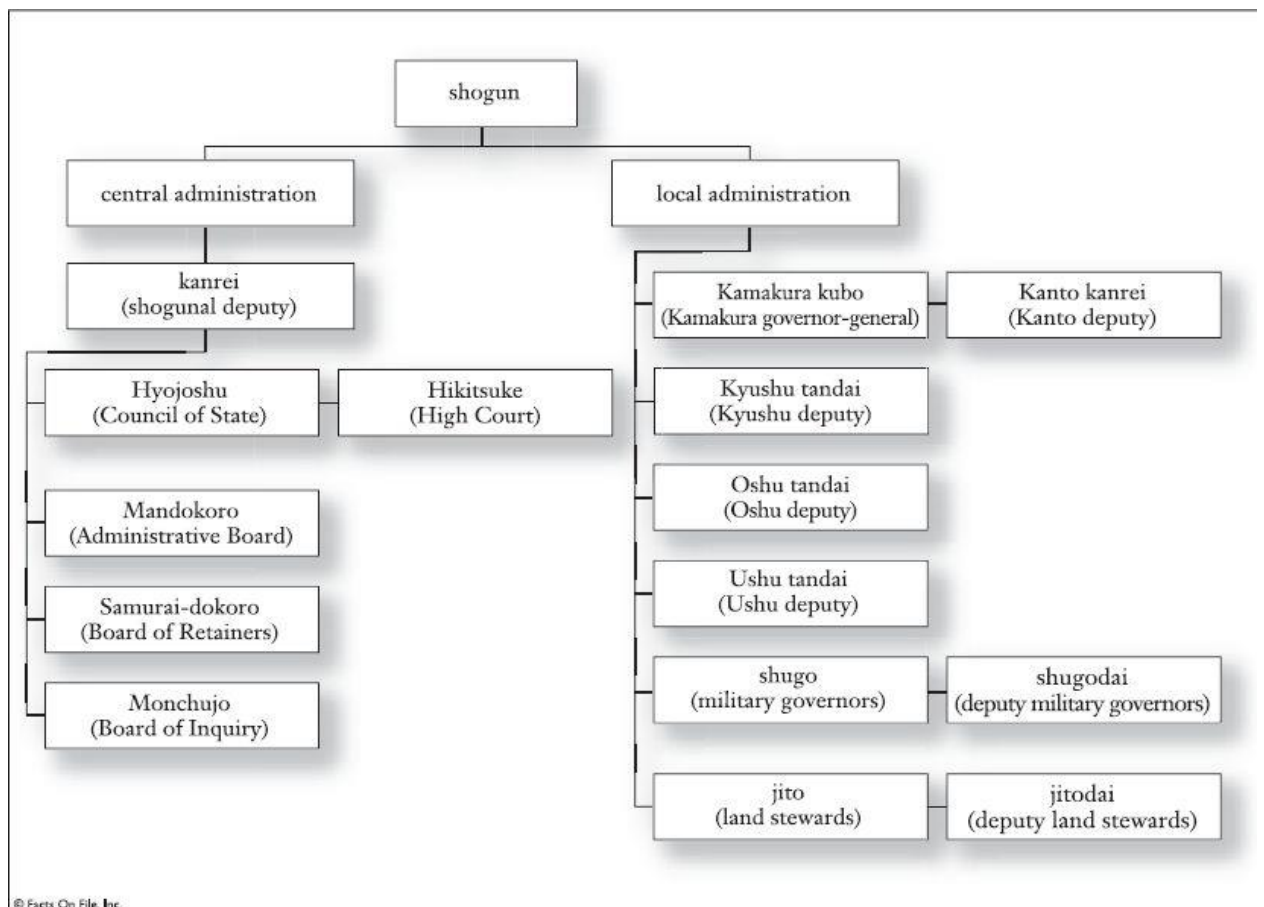

Prilog 6: Shematski prikaz administracije šogunata u Kamakura periodu (izvor: Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 92)

¹¹¹ Isto, 92

¹¹² Isto, 94

U Muromachi periodu dolazi do reorganizacije administracije iz razdoblja Kamakura. Pod centralnu administraciju uveden je *kanrei* – pomoćnik *šoguna*, a tijela koja su bila za Kamakura perioda su ostala i u Muromachi periodu, ali uz male preinake.¹¹³

Prilog 7: Shematski prikaz administracije *šogunata* u Kamakura periodu(izvor: Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 95)

Ispod ratničke klase bila je aristokracija. To je bio sloj visoko obrazovanih pojedinaca koji su živjeli u dosluhu sa carskom vlašću te se bavili više kulturnim aspektom života nego realnom administracijom. Postupno su gubili moć i sa prvotne zemljoposjedničke pozicije pali su na puku administraciju čime su izgubili svoju ekonomsku vrijednost i kako bi preživljavali morali su ratničku klasu podučavati književnosti i umjetnosti na dvoru.¹¹⁴ Dio te aristokracije bio je i kler, pripadnici Zen Budizma koji će na snazi dobivati za vrijeme Kamakura i Muromachi perioda a

¹¹³ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 96

¹¹⁴ Isto, 109

njihova prisutnost utjecat će na razvoj kulture; npr. ceremonije ispijanja čaja, *sansui* slikarstvo, *shoin*¹¹⁵ arhitektura i drugo.¹¹⁶

Ispod aristokracije bila je radna snaga, seljaci koji su činili većinu stanovništva i koji su bili, naspram Europe gdje su seljaci bili najniži sloj, nadređeni zanatlijama i trgovcima za koje je bilo rezervirano samo dno društvene ljestvice. U Europi će se, razvojem urbanizma i trgovine, zanatlije i obrtnici prometnuti u važan društveni aspekt i biti nositelj ekonomskog procesa. U Japanu će to biti slučaj samo u određenim periodima; s dna društvene piramide uspjeli su, zbog svojih zasluga i sposobnosti ali i zbog potreba *šoguna*, napredovati prema vrhu i održati se na toj poziciji.¹¹⁷ Velika društvena razlika između Kamakura i Muromachi perioda je uspon „nižih“ društvenih slojeva. Razvojem trgovine zbog velikih nameta došlo je do povećanja ponude robe, a tržnice su postale dostupne svima što je omogućilo daljnji uspon ne samo trgovaca, već i farmera i umjetnika.¹¹⁸ U terminologiji japanskog srednjeg vijeka, farmeri i seljaci spadaju pod kategoriju *hyakusho*¹¹⁹ i bili su slobodni obrađivati zemlju, bilo javnu ili privatnu ukoliko bi platili taksu. Na društvenoj piramidi, zauzimali su mjesto između ratnika i aristokracije iznad sebe te kmetova ispod sebe. Poput europskih seljaka, i japanski seljaci su plaćali taksu svome gospodaru. Najčešće je to bila naturalna renta, ali se znalo platiti i u rukotvorinama što će dodatno potaknuti ekonomiju i dati mogućnost uspona na društvenoj ljestvici. Često su se znali udruživati u svojevrsne zadruge te rješavati različite probleme poput navodnjavanja. To im je bilo omogućeno zbog slabljenja nadzora nad danom zemljom.¹²⁰

¹¹⁵ Totman, *Povijest Japana*, 643

¹¹⁶ Skupina autora, *The Cambridge History of Japan, Volume 3 - Medieval Japan*, 4

¹¹⁷ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 108

¹¹⁸ Skupina autora, *The Cambridge History of Japan, Volume 3 - Medieval Japan*, 3

¹¹⁹ Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 110

¹²⁰ Isto, 111

Prilog 8: Društvena piramida srednjovjekovnog Japana

4. Zaključak

Uspoređivanje europskog feudalizma i japanskog srednjeg vijeka nije jednostavan zadatak, posebice ako se uzme u obzir kako je literatura koja se bavi japanskim aspektom pisana i obrađivana s japanskog stajališta i nije pretjerano dostupna na hrvatskom jeziku. Druga stvar koja je otežavala nastanak ovog rada bilo je nedovoljno poznavanje prilika u japanskom društvu srednjeg vijeka, ali i prijašnjih razdoblja. Premda se na prvi pogled mogu naći sličnosti, dubljim istraživanjem dolazi se do zaključka kako su one slične na površinskoj razini, ali da su im uzroci i tijek nastanka kompletno različiti u oba aspekta. Neke od sličnosti su obrađene i pojašnjene u radu.

Najočitija sličnosti između dva sustava je ta da se oba sustava temelje na sustavu prava i obveza pri eksploataciji zemlje kao temeljnog resursa te na oslanjanju na ratničku klasu i njihov položaj u društvu. Ratnička klasa dobivala je zemlju u zamjenu za vojne usluge, odnosno za poštivanje časnog dogovora između zemljoposjednika i vladara na kojem počivaju feudalni odnosi. U europskom društvu, vladar je zemlju davao vazalima na uživanje i ta zemlje je *de facto* bila u njihovom vlasništvu premda je vladar mogao i često stavljao svoje podanike u poziciju nadzornika korištenja zemlje koju je dao u najam. U Japanu, *šogun* je imao svoje namjesnike koji su vršili nadzor iskorištavanja zemlje koja je davana *šogunovim* vazalima. U kasnijim razdobljima

ta zemlja dolazi u „trajno“ vlasništvo vazala ukoliko je iskazao veliku čast i vjernost svome senioru *šogunu*. U oba slučaja postoji jedan jako mali dio društva koji je na različite načine, najčešće ratovanjem, došao u posjed tolike zemlje. Kako bi ostvarili dobit ti zemljoposjednici pronalaze ljude koji su voljni preuzeti odgovornost čuvanja i obrade zemlje te s njima sklapaju ugovor koji ima dvojno svojstvo: prvo, svatko u društvu ima svoju točno određenu ulogu; zemljoposjednik ima svoje podanike koji nadgledaju kako se ta zemlja koristi, kmetovi obrađuju zemlju za sebe i gospodara, Crkva i vladar dobivaju dio uroda i kao drugo svojstvo, uspostavlja se sustav vladanja koji se temelji na pravima i obvezama. Vazal je stekao pravo uživanja zemlje i obvezu branjenja iste, dok je senior stekao pravo ubiranja poreza od zemlje koju je dao u najam i obvezu branjenja interesa Crkve i vazala ako im zatreba pomoć.

Druga dodirna točka bila je uloga vladara. U Japanu je uloga cara bila simbolična, ali potencijalno opasna za zemljoposjednike zbog konstantnih previranja i državi i željom za teritorijalnom, a time i materijalnom ekspanzijom. Koliko je carska funkcija bila opasna svjedoče i razna previranja od kojih je najočitije ono koje je okončalo Kamakura period. Ipak, premda ograničena, carska vlast i dalje je imala važnu ulogu u svijesti japanskog društva; aristokracija i dvorski službenici poslužili su kao model vlasti za *šogune*, ali i kao uzor za isticanje u masi podučavajući ratničku klasu umjetnosti i svemu onome što im je podizalo status u društvu. Europa je ipak bila orijentirana na kraljevsku vlast koja je u nekim razdobljima slabila, u nekim jačala. Stanje u oba sustava bilo je daleko od idiličnog; bili su česti mnogi (građanski) ratovi, razne epidemije, provale stranih naroda, prvenstveno Mongola, propitkivanje vlasti, ali i međusobni sukobi velikaša. Premda je teritorijalno manji, ali etnički homogeniji, Japan je u unutrašnjoj organizaciji imao više razlika u svom feudalizmu nego Europa. To se, u odnosu spram Europe, najviše očituje u kompleksnoj administraciji *šogunata*.

Iduća velika razlika bila je ta što su farmeri i seljaci u Japanu bili slobodni sloj koji je mogao obrađivati zemlju uz određene naknade. Položaj kmeta u Europi nije bio ništa drugačiji nego li položaj roba. U Japanu su seljaci i farmeri imali gotovo pa slobodan status i mogli su raditi gdje su htjeli i koliko su htjeli dokle god su ispunjavali uvjete koje postavi gospodar. U oba slučaja, selo kao epicentar proizvodnje je imalo ključnu ulogu za održivost oba sustava. Europska sela bila su jako mala, ali u blizini rezidencije gospodara kako bi se opskrba i protekcija mogle obaviti u što kraćem roku. Japanska sela bila su veća no europska, ali daleko od zemljoposjednika. Takvo stanje dovelo je to toga da su japanska sela postala polu-autonomni centri u kojima se udruženim snagama postizao veći cilj. Na primjer, cijelo selo je pripremalo terase i navodnjavanje kako bi mogli sijati i uzgajati rižu ili su si međusobno pomagali praviti kuće i skladišne prostore za

viškove. Također, seljaci su sudjelovali u donošenju odluka koje su seoski predstavnici prenosili zemljoposjednicima. Nažalost, u doba ratova, kojih nije nedostajalo, sela su bila pljačkana i paljena.

Elita koja je upravljala svakodnevnim životom imala je određeni kodeks po kojemu je živjela i djelovala. U Japanu je to bio *Bushido*, odnosno Put ratnika; dok je u Europi to bio viteški kodeks. Premda su ta dva kodeksa nominalno nalagala miran i pravedan životni put, u realnosti i nije bilo takvih slučajeva. Zemljoposjednici su često znali iskaljivati bijes nad ljudima koji su obrađivali njihova polja. Rat, kao glavna zadaća elite, imao je centralno mjesto u njihovom svjetonazoru. U oba slučaja ratovi su vođeni kako bi vladar stekao moć, a ratnik slavu. Japan je bio više razdiran ratovima iz više razloga: zbog geografskog sastava, japanski farmeri nisu imali puno plodnog tla za koristiti što svjedoči tome da je rat u Japanu bio rat za držanje glavnog resursa. Drugi razlog je bilo ophođenje spram carske vlasti koja je kroz cijeli japanski srednji vijek bila podčinjena vlasti *šoguna*. Carska vlast konstantno je pokušavala naći način kako se osloboditi *šogunske* dominacije te su nerijetko obećavali vrijedne nagrade onima koji bi stali uz cara i pomogli vratiti carsku funkciju. Treći razlog bio je održavanje mira i reda u državi jer mnoge provincije su bile poprilično udaljene od rezidencije vladara i moglo je često i lako doći do previranja. Uz održavanje reda, smirivalo se i ratničku klasu.

Kao konačni zaključak može se reći da su Europa i Japan, premda geografski veoma udaljeni i s vrlo malo direktne interakcije u srednjem vijeku, uspjeli u sličnom vremenskom okviru razviti dva naizgled vrlo lična sustava, svaki modificiran za potrebe svoga društva, ali s dovoljno razlika da se mogu istraživati i komparirati. Ako bi se fokus proširio na druge onodobne civilizacije, npr. na Kinu ili civilizacije Srednje Amerike, možda bi se mogle naći dodirne točke s europskim feudalizmom što svjedoči tome da ljudi oduvijek imaju želju stvoriti savršeno društvo s jasno definiranim granicama i svrhom svakog pojedinca. Takav je bio slučaj i sa feudalizmom koji je za ono doba bio savršen sistem te opstao kroz stoljeća da bi se na kraju urušio iznutra. Zbog svoje mističnosti (govoreći iz europske perspektive), ali i nedovoljne istraženosti i zastupljenosti među zapadnim povjesničarima, razdoblje japanskog srednjeg vijeka moglo bi biti veoma nagrađujuće razdoblje za istraživanje i to ne samo u povijesnom kontekstu, već i u interdisciplinarnim područjima. Kompleksni odnosi u društvu ne samo da mogu, već i trebaju biti obrađeni sa psihološko-religijsko-socijalnog aspekta kako bi svi oni koji istražuju japanski srednji vijek mogli dobiti širu sliku.

5. Literatura

1. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija: *Europa*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18646> (5. 5. 2019.)
2. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija: *Japan*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28729> (5. 5. 2019.)
3. Bloch, Marc, *Feudalno društvo*, Golden Marketing, Zagreb 2001.
4. Deal, William, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, Facts on File, New York 2006., PDF verzija
5. Duby, Georges, *Tri reda ili imaginarij feudalizma*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2007.
6. Franzen, August, *Pregled povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004., PDF verzija
7. Goldstein, Ivo i Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi Liber, Zagreb 2006.
8. Le Goff, Jacques, *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*, Golden marketing, Zagreb 1998. PDF verzija
9. Skupina autora, *The Cambridge History of Japan, Volume 3 – Medieval Japan*, Cambridge University Press, New York 1990., PDF verzija
10. Skupina autora, *Povijest 5, Kasno Rimsko Carstvo i rani srednji vijek*, Europapress Holding, Zagreb 2007.
11. Skupina autora, *Povijest 6, Rani i razvijeni srednji vijek*, Europapress Holding, Zagreb 2007.
12. Šantić, Vojin, *Japan*, Kultura, Beograd 1961.
13. Totman, Conrad, *Povijest Japana*, Barbat, Zagreb 2003.

6. Popis priloga

Prilog 1: Geografska obilježja Europe (izvor: <http://filmler.us/european-physical-map/european-physical-map-europe-physical-and-political-features-lessons-tes-teach-865-x-640-with-pixels>)

Prilog 2: Geografska obilježja Japana (<http://fabulousbydesign.net/elegant-physical-map-of-japan>)

Prilog 3: Provincije srednjovjekovnog Japana (izvor: Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 84)

Prilog 4: Ceremonija feudalnog vazalno-seniorskog odnosa (izvor: <https://static.newworldencyclopedia.org/2/27/Rolandfealty.jpg>)

Prilog 5: Europska feudalna piramida

Prilog 6: Shematski prikaz administracije *šogunata* u Kamakura periodu (izvor: Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 92)

Prilog 7: Shematski prikaz administracije *šogunata* u Kamakura periodu (izvor: Deal, *Handbook to Life in Medieval & Early Modern Japan*, 95)

Prilog 8: Društvena piramida srednjovjekovnog Japana